

A gyógyszerészet történetéből

SZÁZ ÉV ELŐTT

DR ZBÓRAY BERTALAN

1862 január 2-án jelentette meg Schédy Sándor okleveles gyógyszerész, a promontori (Budafok) gyógyszertár bérelője „Gyógyszerészi Hetilap”-ját, melyet már címében is „a gyógyszerészeti tudományok fejlődése közlönyé”-nek szánt.

Az „Előrajzunk” című bevezető cikkében szomorúan állapítja meg, hogy a főváros keblében megjelenő 44 magyar lap sorában nem látjuk a gyógyszerészetet képviselőt, így „házánk egyik tudományos — hatszáznál több tagot számláló — testületének nincs közlönye”, pedig, mondja, „égető szükségessé vált egy ily tudományos folyóirat létesítése, mely nemcsak a külföldi szakbani újításait, fölfedezéseit ültetné át irodalmunkba, hanem önmagunkat is tette, munkára serkentene”. A gyógyszerésznek nemcsak abban áll hivatása — szerinte — hogy a szaktudományt a gyógyszertárban alkalmazza, hanem ezt mivelje is, fejlődésével együtt haladjon.”

Ha meggondoljuk, hogy ezek a sorok ma — 100 év múltán is — érvényesek, akkor elismeréssel kell adoznunk Schédynek a „szerkesztő-tulajdonosnak” aki a továbbiakban „öngyöngeségét” elismerve kéri „t. ügyfeleit”, a honi gyógyszerészeket, hogy eredeti munkákkal támogassák a lapot.

Ezután a lap főirányául: „az általános orvosi, gyógyszerészi, törvényszéki és műipari vegytant legújabb álláspontján terjeszteni” jelöli meg. Itt kéri a „vegytanár hazafiakat”, hogy „lapunkat munkálataikkal gazdagítsa — e tudományt a tanintézetek falain kívül is terjeszteni” szíveskedjenek.

További célkitűzéseik ezek:

A lap „különösen a gyógyszerészeti gyakorlat közlönye leendő”, „közleni fogunk továbbá gyógyszerészi, növény- és természettani cikkeket”. „Tárcánkban tért nyitunk minden oly közleménynek, mely gyógyszerészi rendünk ügyét illeti”. „Örködni fogunk gyógyszerész rendünk jogai fölött”. „Ismertetni fogjuk a kül- és belföldön megjelent szakkönyveket”. „Végre lapunk rendünket érdeklő napi eseményekről, megüresedett segédállomásokról és ajánlkozó segédekről tudósításokkal szolgálnak.”

Ezután nagy szociális megértésről tesz tanúságot a „szerkesztő-tulajdonos”, mikor az utolsó mondatban bejelenti, hogy „minden éves előfizető után fél Forintot, félévét után negyed Forintot ajánl fel egy — elaggott vagy másképp tehetetlenekké vált — gyógyszerész számára alapítandó segélyintézet javára”. Akkor ugyanis a „gyógyszerészi rend” kevés számú tőke-erős tulajdonosból és nagyszámú, havi 15—20 Ft (és teljes ellátásait) napi 10—12 órát robotoló és állandó éjszakai ügyeletet tartó segéd-gyógyszerészből állt.

A „vegytanár”-ban nem is csalódott Schédy, mert a bevezető után első cikk gyanánt dr. Than Károly egyetemi tanár értekezése olvasható, melyet a Tudományos Akadémián tartott az atomelméletéről. Utána Felletár Emil, Than 1861-ben kinevezett vegytanársegédje ismerteti Bunsen és Kirchhoff spektrál-analízis céljait szolgáló berendezését és módszerét. Felletár — a magyar Bírósági Vegyészeti Intézet nagynevű megalapítója és vezetője — még két analitikai tárgyú és egy törvényszéki „vegyképlet” (analízis) referátumával szerepel.

Az „Ügyeink” rovatban ugyancsak Felletár felveti „Az Országos Gyógyszerész Egylet” megalapításának szükségességét, nemcsak szellemi s anyagi érdekeink védelmére, hanem a „munkaképtelenné vált ügypártaink szomorú helyzetén” való segítségadásra is. A „Vegyesek” rovatból megtudjuk, hogy a folyótanévben „151 hallgató iratá be magát a vegytanra éspedig 59 orvos, 51 elsőéves 41 másodéves gyógyszerész növendék”.

„Ügyfeleimhez” a rovatban ígéri, hogy a megüresedett állásokat tudatni fogja a lapban, viszont kéri a tulajdonosokat, hogy a betöltött állásokról értesítsék őt, nehogy feleslegesen sokat hirdesse az állomáshelyet. Az állástkeresőktől 1 Ft 20 krajczár beküldését kéri, hogy állás-üresedés esetén azonnal tudósíthassa az érdekelteket.

„Szerkesztői mondani valók”-kal és egy megüresedett gyógyszertár jogosítványának elnyerésére felszólító „Pályázat”-tal fejeződik be az első szám, amely „Budán a kir. magyar egyetem nyomdájában” látott napvilágot.

A második számban Than és Felletár említett cikkeinek folytatása olvasható, „Ügyeink” rovatban pedig ugyancsak Felletár újból fontos kari témát vet fel, nevezetesen az egyetemnek azt a jogát, hogy 1861 okt. 1 óta gyógyszerész-tudorú avathassa azokat a gyógyszerészi oklevéllel rendelkezőket, akik kitűnő szigorlataik után a vegytant még egy éven át hallgatták s nyilvános értekezést tartottak 2 hivatalos vegytani készítményről. E tudományos fokozat elnyerését azért tartja a gyógyszerészek szempontjából különösen fontosnak, mert így a gyógyszerészet minden biztonnyal kikerül az ipari besorolása foglalkozások közül.

Ugyancsak ebben a számban közli Karácson Sándor nagyváradi gyógyszerész levélét, aki örömmel üdvözli a lapot, sok szerencsét kíván működéséhez, de a maga részéről szívesebben látná, ha a cím egyszerűen „A gyógyszerész” lenne. Mint tudjuk a magyar gyógyszerészet majdnem száz év múltán jutott el oda, hogy a többször egymással szembenálló s legtöbbször érdekképviselői „újságok” helyett az „A Gyógyszerész” majd a „Gyógyszerészet” közli a tudományos dolgozatokat s a kart egyetemesen érdeklő híreket egyaránt.

Os v á t h Pál üdvözlő levelét is hozza ebben a számban, aki annak a reményének ad kifejezést, hogy a lap tovább fog működni, mint az 1848-ban megindult Láng-féle „Gyógyszerészeti Lap”, amely az akkori nehéz időben nem tudott megbírkózni a kari részvétlenséggel.

A harmadik számban K á t a i Gábor nagykunsági főorvos üdvözlő sorait közli, aki teljesen egyetért a lap célkitűzéseivel, s annak a reményének ad kifejezést, hogy ezután a magyar gyógyszerkönyv kiadását fogja a lap sürgetni. Ismeretes, hogy ez a kari óhaj csupán 1871-ben vált valóra.

Érdeklődésünkre tarthat számot ugyancsak az e számban megjelent statisztikai adat, hogy a „magyar honi 600 gyógyszertárban 42 mázsa kinal (*chininum*) fogy el évenként, amiért 420 000 Ft-ot fizetnek a külföldnek. Felteszi a kérdést: nem lehetne-e a váltólózat hazai szurogatum-okkal elhárítani?”

Mint 40 évvel később — Sch é d y Sándor halálakor — az emlékbeszédet tartó szónok is megemlítette, ehhez a lapindításhoz nem csekély bátorság és szívósság is kellett, hiszen 1862-ben az osztrák önkényuralom még erősen tartotta magát s a kiegyezésnek „csak halvány fénye derengett”. Az elnémetesítő politika folyamánaként az ország 592 gyógyszertára közül kb. 200 németajkú volt, ezeknél tehát előfizetés alig lehetett számítani Sch é d y Sándor szívós kitartása azonban összehozta azokat a férfiakat, akik írásaikkal évről-évre emelték a lap szakmai színvonalát, maga pedig ügyes szerkesztői munkával

szorgalmasan összegyűjtötte a gyógyszerészet minden rétegének aktuális híreit, amire jellemző, hogy az első évfolyam 49. számában már két eladó bécsi gyógyszertár hirdetése is olvasható.

Sch é d y Sándor haláláig (1902) a lap főszerkesztője maradt, bár elhatalmasodó szembajja miatt már korábban Dr. V a r s á g h Zoltán karlsruhunknak adta át a szerkesztés gondjait. Szerény és általános megbecsülésnek örvényező egyéniségére jellemző az is, hogy lapszerkesztői munkásságából soha anyagi hasznot nem húzott, így pl. patikajogéit sem folyamadott.

РЕЗЮМЕ

102 лет тому назад — точно 2-го января 1862-го года — выяснился „Фармацевтический Ежегодник“ под редакцией Шандора-а Шеди. Статья познакомила читателя с содержанием первых номеров, из которых можно установить, что Шеди хорошо судил о тогдашнем положении фармации, когда во своем журнале он ускорил создание Общегосударственного Фармацевтического Общества, выпускание Венгерской Фармакопеи, введение докторской степени и т. д.

ZUSAMMENFASSUNG

Am 2. Januar 1862 ist die erste Nummer der Pharmazeutischen Wochenschrift (Gyógyszerészeti Hetilap), unter der Federführung von Sándor Schédy erschienen. Der Schriftleiter hat den damaligen Stand der Pharmazie richtig beurteilt und setzte sich in seinen Artikeln für die Gründung eines Apothekervereins, die Ausgabe des Arzneibuches und die Einführung des Doktorgrades ein.

(Dr. Zboray Bertalan, Budapest II., Garas u. 9.)

Érkezett: 1963. I. 2.

ÚJ SZER A HÁZILEGYS IRTÁSÁRA

A házilegyekre, melyek eddig számtalan irtószernek sikeresen ellenálltak, a közeljövőben — állítólag — a teljes kipusztulás vár. Amerikában kidolgoztak egy új szerű anyagot, melyet „Apholite” néven 1964-ben szándékoznak forgalomba hozni. Az előállító cég szerint ez a vegyszer a léggel való egyszerű érintkezés révén azok sterilizását idézi elő. Ha bevélik, akkor ez a sok kellemetlenséget okozó, ragályokat terjesztő házi rovar fokozatosan eltűnik életünkben.

Öst. Ap. Ztg. 161 (1963)

R. B.

GALBANUM ÉS GALBANUMSAV

A galbanum egyike az emberiség által legrégebben ismert gyógyszernek, az Umbelliferaék gyantái közé tartozik, éppen úgy mint a szintén sok évszázados múltra visszatekintő *asa foetida* és *ammoiniacum*. Már a régi zsidók és perzsák is használták, részint mint kultikus szert vallási szertartásokban (füstölő), részint mint gyógyszert. Tőlük vették át a görögök és a rómaiak s az ő közvetítésükkel a világ többi népei.

A Közép-Ázsia, valamint Irán és Afganisztán magas hegyvidékén hópós *Ferula*-félék (*Ferula galbaniflua* Boiss és *Ferula kokanika* Regel et Schmalh.) megserült vagy mesterségesen megvágott gyökér részeiből kiszivárgó gyanta szolgáltatja a galbanumot, mely barnás-sárga, vagy zöldes színű, összetapadó, bab vagy mogorónagyságú, keményebb vagy lágyabb darabokból álló drog. Íze csípős, fűszeres; illata kellemetlen, jellegzetes, erős. Illóolaj-tartalma elérheti a 9,5%-ot.

Enyhe bőrizgató hatása miatt a múltban tapaszok alkatrészeként használták (*Empl. lithargyri*, *Empl. oxycroceum*), újabban azonban szovjet tudósok megállapították, hogy a galbanum-nak kifejezett antibiotikus hatása is van, amely hatás a benne levő galbanum-savtól

származik. Így a galbanum a fitoncidák közé sorolandó. A galbanum-sav, $C_{22}H_{32}O_6$, kémiai összetételében az umbelliferon-7-oxikumarin származéka és a gyantában 30–50 %-nyi mennyiségben található.

Antibiotikus hatása különösen gram-pozitív mikroorganizmusokkal szemben kifejezett. B j e d n j a k, a moszkvai egyetem gyógyszerészeti fakultásán eljárást dolgozott ki a galbanum-savnak és annak szépen kristályosodó nátriumsóinak izolálására. Tudományos vizsgálatai nyomán sikerült a gyantában levő savat papírkromatográfiás eljárással pontosan meghatározni és ennek alapján a savnak és a még hatásosabb származékoknak gyártására megfelelő technológiai eljárást is kidolgozni.

Öst. Ap. Ztg. 17. 154 (1963)

R. B.

A KÚPOK VIZSGÁLATA I

A különböző gyógyszerkönyvek a végbélkúpokról általában nem közölnek vizsgálati módszereket. A cikk a kakaóvajjal készült kúpok vizsgálatát írja le. Először általános módszereket tárgyal, majd előíratot közöl két, ill. három komponenszt tartalmazó kúpok meghatározására *Barbiturál* és *amidazofén* tartalmú kúpban az amidazofént kloroformos oldatban perklorátsavval, a barbiturált alkoholos kivonás után nátronlúggal határozza meg. *Szulfatiázol* és *amidazofén*: az amidazofént a fenti módon, a kloroformban oldhatatlan szulfatiázolt acetonnal oldjuk ki és alkálmetiásan határozzuk meg. *Papaverinhidroklorid* és *amidazofén*: éteres kivonás után a visszamaradó papaverint alkoholos oldatban nátronlúggal, az amidazofént kloroformos kivonás után a már ismertetett módon határozzuk meg.

Pharm. Zentralkalle 260 101 [5]

Hangay György